

de volgende dag weer in een iets andere samenstelling te ontmoeten in een nieuwe schandaalscène.' En: 'In de *Gebroeders Karamazov* heb ik niemand aangetroffen met wie ik ook maar een minuut in één vertrek zou willen vertoeven.' Precies in dat voorondersteld afschuwwekkende van de Dostojevski-types schuilt, zo lijkt het, de attractiewaarde van deze Russische auteur voor de jonge spelers van 't Barre Land. En waarschijnlijk dáárom openden ze hun project $2 \times 2 = 5$ met een bewering van Dostojevski's wreedste tekst, volgens velen zijn meest briljante, *Aantekeningen uit het ondergrondse* (1864), als monologue extérieur gespeeld door Vincent van den Berg.

Laten we beginnen met wat we zien. De wereld van deze monologiserende idioot is uit elkaar gevallen. Zijn vloer bestaat uit houten schrootjes die met touw bij elkaar

worden gehouden, een wankel speelvlak waarop het lastig wandelen is. Op de panelen die het speelvlak omsluiten wordt deze schrootjesvloer als het ware 'geciteerd', in een patroon van losse, iets feller ingekleurde, rechthoekige vlakjes. Er is veel licht van opzij, weerkaatst in vierkante, witte panelen, die opgesteld staan als de 'lichtkaatschermen' (dat is vast niet de officiële term) van een portretfotograaf. Overal staan glaasjes water, vooraf door de souffleur en ondersteunende tekstcoach (Margijn Bosch) liefdevol ingeschonken. De acteur drinkt regelmatig uit die glaasjes, en verplaatst ook een zware spoorbiels, waaraan hij soms fysiek steun zoekt – met die handelingen markeert Vincent van den Berg de pauzes ('hoofdstukjes') in de monoloog. Het lijf en de ontbindende geest van zijn personage worden bij elkaar gehouden door een ritselfend kostuum – het is van papier, het

scheurt en kraakt. De vorm accentueert in alles de stemming van de spreker: hij lijkt zijn houvast kwijt. Het geraffineerde van *Aantekeningen uit het ondergrondse* is dat de tekst de vorm weer tegenspreekt. Deze ex-ambtenaar, in zijn ondergrondse muizenhol, is op een rampzalige manier hyperintelligent, lijkt zeker van zijn zaak.

Wat is er toch zo waanzinnig mooi, zo allemachtig prachtig aan deze monoloog? Ik betrap me erop dat het steeds moeilijker wordt zo'n ervaring van schoonheid en troost exact in woorden te vatten. *Aantekeningen uit het ondergrondse* lijkt als taalarchitectuur op een grafisch kunstwerk van M.C. Escher, het is niet meer precies te zien waar het begint en waarin het eindigt. De sprekende figuur (heeft die man eigenlijk een naam, ik weet het niet eens) is op een ziekelijke manier verslaafd aan het ana-

lyseren van zijn eigen waanzin. Hij is jaloers, fanatiek jaloers op de mensen die 'boven' leven. Maar hun ogenschijnlijke geluk is dom, het beantwoordt aan de natuurwetten die zijn vervat in $2 \times 2 = 4$, het 'mechanisch toetsenbord waarop de toetsen door de natuurwetten worden aangeslagen'. De hollens uit het ondergrondse vindt die mechanische zekerheid een ontkenning van de vrije wil, die formule kán het laatste woord over de lotsbestemming van het individu niet zijn, er moet zoiets als een $2 \times 2 = 5$ bestaan. Hij behoudt zich in ieder geval alle rechten voor om de optimistische wereldverbeteraars de tanden uit hun bek te slaan. En illustreert dat met voorbeelden uit zijn eigen leven, zijn omgeving. De mens is tegenstrijdig, juist niet recht door zee, verdorven, grillig, en bovenal: onbetrouwbaar, zeer onbetrouwbaar. Verdwalend in de architectuur van

Hondehart 'T BARRE LAND FOTO: FRAN VAN DER HOEVEN.